

Irodalmi Szemle.

Az Árpádok családi története. Dr. *Wertner* Mór, ki csak néhány hónappal előbb bocsátotta közre ötven ívre terjedő nagy művét, a magyar nemzetségek történetét, most ismét egy 40 íves munkával gazdagította irodalmunkat. Ez „*Az Árpádok családi története*“ s ugyanabban a vállalatban jelent meg, mint *Szabó* Ferencz „történeti-, nép- és földrajzi könyvtára“-nak 51. kötete. (Nagy-Becskekerek, Pleitz F. Pál könyvnyomdája, 1892. — N 8 r., VIII és 629 lap, több nemzedékrendi táblával. Ára 4 frt.). A két munka voltaképp kiegészíti egymást, mert mindakettő az Árpádok korszakával foglalkozik.

Álmossal kezdődik a sorozat, ki 820 táján született s III. András szerencsétlen leányával, Erzsébettel végződik, ki 1338 május 8-án Svájcban mint apácza húnyt el. 15 nemzedék nőtt fel ez alatt az 518, esztendő alatt s egy-egy nemzedék átlagos életkora alig volt több 34—35 évnél. 103 vérszeréni, a beházasodásokkal együtt 144 tagját ösmerjük Álmos és Árpád családjainak, azonkívül azonban még 14 család tart velök rokonságot, a nélkül, hogy ezt kellően igazolhatnák.

Legnemzetibb dynastiánknak egyik tagja sem lépett házasságra saját családjabelivel, sőt más magyarokkal is meglehetősen került a rokonságot. Ennek az a következése, hogy az Árpádok összesőgorosodtak a középkornak majdnem minden uralkodó-családjával, úgy, hogy genealogiájuk mélyen belevág magába az egyetemes történelembe is. Ez a körülmény a külföld historikusaira nézve is nagyon figyelemreméltó munkává teszi *Wertner* művét, holott a külföld talán még manap is Treuenfeldi *Lenk* Ignác altábornagynak még 1840-ben megjelent német könyvéből (*Erklärung des Stammbaumes sämtlicher 53 Könige von Ungarn*) meríti az Árpádokra s általán királyainkra vonatkozó genealogiai ösmereteit. Ez a tévedései mellett is hasznos kalauzul szolgáló mű, mely 429 fejedelmi személyről tartalmaz följegyzéseket, úgy látszik, elkerülte *Wertner* dr. figyelmét; legalább sehol sem látom nála idézve, pedig hivatkozik még *Szalay* József nagy művének (Magyarország történetének) első kötetére is, melyet pedig mint egy regényírótól származottat, maga *Szalay* is újra akart írni. Az újabb feldolgozókkal egyáltalán kissé mostohán bánik el; Aba Sámuelnél pl. nem találom idézve *Kandra* Kabosnak Aba Sámuelről írt tanulmányát, mely 1891-ben 8 r. 158 lapon jelent meg, s mely Abának — tudtomra — legkimerítőbb életírása. Általában véve jó lett volna, ha minden családtagnál előre bocsátja a reá vonatkozó bibliographiát, hogy az olvasó mindjárt első pillantásra tudhassa, mely munkákban nézhet behatóbban utána a kérdésnek. Pl. az 551. lapon Posthumus Istvánnál egy lapon kétszer is említi *Nyáry*

Albert nevét, de ebből még nem tudjuk meg, hogy Nyárynak a Századok 1869. évi folyamában a 378—396. lapon olyan értekezése jelent meg, mely Posthumus István történetének mindmaig legbecsesebb forrása. Általában véve sok becses bibliographiai adatra figyelmeztette volna Wertner doctort *Petrik* bibliographiája, s a Századok és *Szinnyei* repertoriuma, sőt *Mangold* oknyomozó története is, melyre különben néhányszor hivatkozik a szerző.

Másrészt azonban valóban óriási az az anyagkészlet, melylyel ezúttal is dolgozik. Különösen nagy súlyt helyez — az okíratokon kívül — a baráttörténetírókra s a múlt századbeli historikusokra, talán annál az elvél fogva, hogy „valamely hosszabb ideig fenn létezett (?) tévedésnek ismerete és tanulmányozása a genealogiai valóságot is dicsőfényvel veszi körül“. Némely életrajznál, pl. Kálmán ifjabb fiánál, Borisnál (257—280 l.) az ő cikkét tartom a legjobb feldolgozásnak.

Könyvének bevezetésében kifejti a genealogiának alaptételeit, a mennyiben azok a születés, házassági összeköttetések s halál adatainak egybegyűjtésére s birálatos feldolgozására vonatkoznak. Ezt a rendszert következetesen alkalmazta könyvében, mely azonban távolról sem ilyes adatok halmaza. Műve — mint maga is írja — azt az útát akarja kijelölni, a melyen „az egyetemes és hazai történelemnek a genealogiával való számos kapcsa összhangzó egészszé alakítható; oly egészszé, mely — a családtörténelmi szempont szigorú megtartásával — a keretében mozgó személyeknek minden irányban ismertető képét nyújtja“.

Wertner, mint ebből az idézetből is kitűnik, nem tartozik a könnyebb modorú írók közé s előadását különösen nehézkessé teszi az a szokása, hogy egyes forrásokkal és feldolgozókkal nemcsak a jegyzetekben bajlódik, hanem magában a szövegben is. De nem is olvasmányt akart nyújtani, noha némely helyütt jól folyó elbeszéléseket ad, hanem rendszeres és tudományos alapon álló genealogiát, mely föltárja a helytelenségeket s a hiányokat és megállapítja a tiszta valóságot. Ezt, ha nem használta is föl teljesen a legújabb irodalmat s így itt-ott benn felejtett olyan hézagot, a mit kitölthetett s olyan hibát, a mit kijavíthatott volna, egészben véve el is érte s olyan forrásmunkát adott, milyennel mindezideig nem dicsekedhetett irodalmunk. *M—r.*

Külön fé l é k.

Mikor volt Kolozsvárt az első színházi előadás? Az, hogy az első rendes színházi előadás, a valódi kezdet, 1792-ben volt Kolozsvárt, kétségtelen. Kevésbé biztos s pontosan alig meghatározható a napja. T. i. 1792 nov. 11-re teszi *Vahot Imre* (*Magyar Thalia* 1853. 88 l.), *Kőváry L.* (*Erdély tört.* VI. 183 l.), *Vasárn. Ujs.* 1871. 183 l. (világosan Kőváry után). *Bayer J.* (*Nemz. játéksz. tört.* I. 490 l.), *Vályi B.* (*A*